

รูปแบบและคติความเชื่อในจิตรกรรมทิวทัศน์จีน
Styles and Beliefs
in Chinese Landscape Painting

ทรงวุฒิ แก้ววิศิษฐ์¹
Songwoot Kaewvisit

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.,
สาขาวิชาทัศนศิลป์และออกแบบนิเทศศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Assistant Professor Dr., Visual Arts and Design,
Faculty of Fine and Applied Arts,
Khon Kaen University
(E-mail: songwoot_kaewvisit@hotmail.com)

Received: 04/08/2023 Revised: 21/09/2023 Accepted: 22/09/2023

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบและคติความเชื่อในจิตรกรรมทิวทัศน์จีน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจีนนุกิจราชบริหาร กรุงเทพฯ เพื่อศึกษารูปแบบและคติความเชื่อจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจีนนุกิจราชบริหาร กรุงเทพฯ โดยใช้เครื่องมือ 2 ลักษณะ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม แล้ววิเคราะห์ข้อมูลตามการเก็บข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งจัดสรุปข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) โดยใช้ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ และทฤษฎีสัญศาสตร์ เพื่อทบทวนตรวจสอบข้อมูลให้มีความถูกต้อง จากนั้นนำเสนอข้อมูลเชิงการพรรณนาร่วมกับภาพข้อมูลด้วย โดยผลการวิจัย พบว่า แก่งจีนนุกิจราชบริหาร เป็นอาคารสถาปัตยกรรมจีนตั้งอยู่ภายในอาณาบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เขตพระนครในปัจจุบัน สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อถวายแก่พระวิสุทธาวารี (มะลิ) ครั้งเมื่อพระองค์เสด็จมาประทับยังพระบวรราชวัง เก่งนุกิจราชบริหารเป็นอาคารชั้นเดียวก่ออิฐถือปูน ขนาดกว้าง 4.50 เมตร ยาว 7.8 เมตร สูงถึงสันหลัง 4.50 เมตร มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีน หน้าบัน จั่ว และสันหลังคาเขียนรูปดอกพุดตาน และหงส์ฟ้าลักษณะการเขียนสีลายกระบวนจีน ภายในแก่งมีจิตรกรรมฝาผนังทั้ง 3 ด้าน เล่าเรื่องพงศาวดารจีนเก่าแก่ “เรื่องห้องสิน” ฝีมือของช่างจีน ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ พระมหาอุปราชในรัชกาลที่ 5 จิตรกรรมฝาผนังภายในแก่งจีนเรื่อง “ห้องสิน” จัดอยู่ในประเภทนิยายเทพปกรณัมจีน มีการแปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่ต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จิตรกรรม “ห้องสิน” เป็นจิตรกรรมขนาดใหญ่ ช่างชาวจีนได้รังสรรค์ไว้อย่างวิจิตรสวยงาม แต่ละฉากแต่ละตอนมีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างเลื่อนไหล สะท้อนให้เห็นถึงศิลปกรรมแบบพื้นถิ่นจีน ซึ่งในภาพยังปรากฏอักษรจีนระบุชื่อของตัวละครเอกต่างๆ ชื่อค่ายกล ชื่อถ้ำ ชื่อสถานที่ โดยเฉพาะชื่อภูเขาทิวทัศน์ด้วย โดยภาพรวมของจิตรกรรมฝาผนังในแต่ละด้าน

พบว่า องค์ประกอบภาพและสีสันทันของภาพมีความสวยงาม เน้นจังหวะการเคลื่อนไหว และมิติของภาพด้วยเส้นสีดำที่ใช้ในการตัดเส้น การแบ่งภาคหรือแบ่งตอนเพื่อเล่าเรื่องราวฉากต่างๆ จะแบ่งด้วยการใช้ภาพทิวทัศน์ธรรมชาติ โดยการใช้ฉากขุนเขาที่สูงชัน ต้นไม้ขนาดใหญ่ลักษณะปิดจอ แม่น้ำคดเคี้ยว และก้อนเมฆลักษณะกลุ่มก้อน มีมวล เหล่านี้จึงถือได้ว่ามีบทบาทความสำคัญต่อการกำหนดทิศทาง โครงสร้าง ขอบเขต รวมถึงองค์ประกอบของจิตรกรรม “ห้องสิน” นอกจากนี้ภาพจิตรกรรม “ห้องสิน” ยังแฝงบทบาทสำคัญต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาทางขนบธรรมเนียม รวมถึงหลักคุณธรรม จารีตอย่างจีนด้วย ด้วยเนื้อหามุ่งเน้นความกล้าหาญ ความเสียสละ และความอดทน โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ของชนชาวจีน ที่ได้รับการปลูกฝังมาจากหลักคิดแห่ง “เต๋าและขงจื้อ” จนในที่สุดก็ติดตัวและกลายเป็นลักษณะนิสัยสำคัญของชาวจีนตราบจนทุกวันนี้ สรุปลจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง “ห้องสิน” เป็นจิตรกรรมที่มีความสวยงามตามอย่างจิตรกรรมชนบจีน ช่างวาดได้รังสรรค์ไว้เพื่อเป้าหมายของการเป็นภาพที่สื่อถึงคุณธรรมความดี ความกล้าหาญและความเสียสละเป็นหลัก

คำสำคัญ : รูปแบบ, คติความเชื่อ, จิตรกรรมทิวทัศน์จีน

Abstract

The study on “Styles and Beliefs in Chinese Landscape Paintings” aims to study the history of Chinese landscape paintings in Nukit Racha Boriharn Chinese Mansion, Bangkok, to study styles and beliefs in Chinese landscape paintings in Nukit Racha Boriharn Chinese Mansion, Bangkok. There are 2 types of tools used: document data collection and field data collection. Then, the data was analyzed according to the data collection, including data analysis that summarizes the data into categories to find answers according to the objectives of the research and data analysis from non-participant observations using

culture diffusion theory, aesthetic theory and semiotic theory to review and verify the information to be accurate. Then, descriptive information was also presented along with visual information. According to the research results, it was found that Nukit Racha Boriharn Chinese Mansion is a Chinese architectural building located within the area of the Front Palace, (Wang Na) or the Bangkok National Museum in Phra Nakhon District at present, built during the reign of King Pinklao Chao Yuhua, to offer to Phra Wisut Varee (Mali) when he came to stay in the royal palace. The Nukit Rajabharat Building is a one-story building made of bricks and cement. The width is 4.50 meters, the length is 7.8 meters, and the height of the spine is 4.50 meters. There is a Chinese architectural style, gable, pediment and roof ridge, painted with Pudtan flowers and Hong Fa, styled with Chinese patterns. Inside the cabin, there are mural paintings on all 3 sides, telling the story of the ancient Chinese chronicle "Hong Sin", which was written by the skill of Chinese craftsmen in the period of Krom Phra Ratchawang Bowon Wichaicha, the viceroy in the reign of King Rama V. The murals in the interior of the Chinese mansion titled "Hong Sin" are classified as Chinese mythological novels. It has been translated into Thai since the early Rattanakosin period. The "Hong Sin" painting is a large-scale painting that has been beautifully and splendidly created by a Chinese artist. Each scene, each episode has a continuous, seamless connection, reflecting the traditional Chinese arts. In the picture, there are also Chinese characters indicating the names of the protagonists, the name of the mechanical camp, the name of the cave, the name of the place, especially the name of the mountain and scenery. Overall, on each

side of the mural, it was found that the composition and color of the picture were beautiful, focusing on movement and the dimensions of the image with black lines used to bold the drawing lines. Partitioning or dividing episodes to tell stories, scenes are divided by using natural scenery using steep mountain scenes, a large, twisted tree, serpentine river, and clouds that look like clusters with mass. These can, therefore, be regarded as having an important role in determining the direction, structure, boundary, and composition of the painting "Hong Sin". In addition, the "Hong Sin" painting also plays an important role as a learning center and a source of studying Chinese traditions as well as principles of morality and customs, with content that focuses on courage, sacrifice and patience, especially the honesty of the Chinese people, which have been cultivated from the principles of "Tao and Confucius" and eventually became ingrained and became an important character of the Chinese until today. In conclusion, the mural painting "Hong Sin" is a beautiful painting in accordance with the Chinese traditional painting. The painter created it for the purpose of being a picture that primarily conveys virtue, courage and sacrifice.

Keywords: Style, Beliefs, Chinese Landscape Painting

บทนำ

แก๊งจีนหรืออาครแบบจีนและศาลเจ้าจีนอยู่คู่กับชุมชนจีน โดยสร้างขึ้นตามแบบแผนประเพณีจีนเพื่ออยู่อาศัยและการประกอบพิธีทางศาสนาแบบจีน เชื่อมโยงกับการตั้งรกรากถิ่นฐานและสร้างกำลังใจแก่ชาวจีนโดยเฉพาะยามไปอาศัยอยู่ในต่างถิ่น เป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนชาวจีนที่หลอมรวมความเชื่อแบบ

จีนทั้ง 4 ลักษณะไว้ในสถานที่เดียวกัน คือ ความเชื่อดั้งเดิม (ฟ้าดิน) ศาสนาเต๋า พุทธ ศาสนามหายาน และคำสอนขงจื้อ ซึ่งคำสอนหรือหลักปรัชญาหลักหลายอย่างสื่อสาร ผ่านงานศิลปกรรมโดยเฉพาะงานจิตรกรรมฝาผนัง ดังนั้นศิลปกรรมในศาลเจ้าจีน จึงมีคุณค่าเชื่อมโยงสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมจีนดั้งเดิมอยู่ 3 ประการ คือ คุณค่าด้าน สังคม เป็นศูนย์รวมทางสังคมที่สืบทอดและเผยแพร่คำสอนศาสนาและความเชื่อที่ เน้นให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว คุณค่าด้านศิลปกรรมอันเป็นสถานที่สอนให้ผู้คน มีความซื่อสัตย์ กตัญญู เมตตา กรุณา มีคุณธรรม และคุณค่าด้านกฎหมายจารีต ประเพณี เนื่องจากสั่งสอนให้ผู้คนละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นการส่งเสริมดำรงไว้ซึ่งความ ศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายบ้านเมือง (ตัวน ลี เจิง และคณะ, 2543)

งานศิลปกรรมจีนทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม และ สถาปัตยกรรม ล้วนมีรูปแบบทางศิลปกรรมที่มีความหมายเฉพาะตัว ประเทศจีนเป็น ประเทศที่มีอารยธรรมยาวนาน ค้นพบแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมตั้งแต่ยุคก่อน ประวัติศาสตร์และปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังหลายแห่ง ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ แสดงออกทางความคิดของชาวจีนยุคโบราณเป็นต้นมา งานศิลปกรรมจีนมีรูปแบบ การแสดงออกที่หลากหลายเนื่องด้วยปัจจัยอิทธิพลทางการเมือง การสงคราม หรือ แม้แต่อิทธิพลบางอย่างจากชาติตะวันตก ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อมุมมองทาง ความคิด และการแสดงออกผ่านผลงานศิลปะของศิลปินจีน จิตรกรรมจีนส่วนใหญ่ เป็นการผสมผสานระหว่างภาพวาดและบทกวีโดยใช้สีแทนอารมณ์ความรู้สึกรวมถึง ใช้สีพรรณนาสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น แสงพระอาทิตย์ขึ้น สายหมอก ขุนเขา ต้นไม้ไม่น้อย ใหญ่ เนินเขา โขดหิน ดอกไม้ นานาชนิดของจีน แม่น้ำลำธาร บ้านเรือน พื้นที่ทำกิน วัตถุต่างๆ และข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่เว้นแม้แต่ภาพจากตำนานหรือ พงศาวดาร เป็นต้น (ซู จิน เจิง, 2564) และจิตรกรรมฝาผนังเป็นส่วนหนึ่งของศาล เจ้าจีนที่ถูกสร้างขึ้นตาม “คติความเชื่อ” ดั้งเดิมและศาสนาเต๋า มีบทบาทสำคัญใน การอบรมสั่งสอนศิลปกรรมและจารีตวัฒนธรรมให้กับผู้คนในสมัยโบราณ เนื่องจาก ผู้คนส่วนมากไม่ได้เรียนหนังสือ จนกลายเป็นช่องทางสำคัญในการเรียนรู้จารีต วัฒนธรรมของผู้คนและเป็นสื่อสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาเต๋ากับแนวคิดการ

ปกครองของชนชั้นปกครอง เพราะการสร้างจิตรกรรมฝาผนังในศาลเจ้า ได้สืบทอดวิธีการวาดภาพแบบเล่าเรื่องจากจิตรกรรมฝาผนังจีนในยุคโบราณ โดยใช้ภาพเป็นภาษาเพื่อเล่าเรื่องเกี่ยวกับความดี ความชั่ว จาริตและวัฒนธรรม ให้ผู้มองเห็นสามารถรับรู้เรื่องราวได้ง่ายและเกิดความรู้สึกคล้อยตามจนสามารถขัดเกลาคำคิดและพฤติกรรมของผู้คนในสังคม (ภูริวรรณ วรรณุสาสน์, 2559)

จิตรกรรมแบบประเพณีจีนมีความสำคัญอย่างมากต่อการแสดงถึงค่านิยม รสนิยมและความเป็นปัจเจกทางศิลปะ จิตรกรรมจีนสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของประเทศจีน โดยเชื่อมโยงสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการแสดงออกทางด้านปรัชญา ความคิดและอารยะธรรมของความเป็นจีนได้อย่างชัดเจน และดำเนินสืบต่อกันมาอย่างเป็นแบบเป็นแผนยาวนานกว่าพันปีแล้ว จิตรกรรมจีนและปรัชญาเป็นเรื่องเดียวกันกับปรัชญาชีวิต จิตรกรสร้างสรรคภาพวาดให้เป็นไปตามจินตนาการ โดยอิงแอบแนบชิดอย่างลึกซึ้งกับแนวคิดปรัชญา “เต๋า” ซึ่งตามหลักคิด “เต๋า” ที่แท้จริงนั้นก็ไม่ว่าจะอธิบายบางสิ่งบางอย่างที่ลุ่มลึกจากจิตใจออกมาเป็นคำพูดหรือมองเห็นเป็นตัวตนได้ทั้งหมด เต๋าเป็นสิ่งที่เรียกขานด้วยชื่อไม่ได้ เป็นสิ่งนามธรรม ไม่มีรูปร่างลักษณะ และอยู่เหนืออำนาจของกาลเวลา เต๋าเป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งปวง สรรพสิ่งในโลกล้วนเกิดจาก “ภาวะ” และภาวะประกอบด้วย ฟา ดินและ “อภาวะ” รวมความเป็น “เต๋า” เต๋ามีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง เต๋าเป็นต้นตอให้สรรพสิ่งเกิดขึ้น เมื่อมีสิ่งต่างๆ ย่อมมีเต๋ายู่เสมอ การรู้จักกฎธรรมชาติของชีวิต การปฏิบัติตามกฎธรรมชาติของชีวิตจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ความรู้สึกที่เต็มเปี่ยมอยู่ภายใน ทั้งหมดเป็นอุดมคติแห่งเต๋า (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2531)

จากแนวคิดนี้จิตรกรจีนจึงวาดภาพทิวทัศน์ที่แสดงมุมมององค์ประกอบที่กว้างไกล อย่างภาพทิวทัศน์ชนบทจีนที่ไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดเส้นในระดัปลาหรือมุมมองที่แน่นอน มีการใช้พื้นที่ว่างแทรกผ่านรายละเอียดบางอย่างเพื่อให้รูปร่าง รูปทรงหรือน้ำหนักที่ดำทึบมีน้ำหนักเปิดออก ส่วนมากลักษณะนี้จะวาดเป็นสายหมอกที่เชื่อมต่อกัน ระหว่างยอดเขาและพุ่มไม้เป็นวิธีการที่จิตรกรจะสื่อความคิดเรื่องพลังธรรมชาติ และความมีชีวิตที่แทรกอยู่ในสรรพสิ่ง ซึ่งความว่างเปล่ากลายเป็นสิ่งสำคัญ

ที่จิตรกรแสวงหา โดยปล่อยให้พื้นที่ว่างทำงานในฐานะการเป็นสื่อแห่งปรัชญา จิตรกรรม โดยเนื้อแท้แห่ง “เต๋า” จึงสามารถสะท้อนถึงจิตวิญญาณในผลงานจิตรกรรมนั้นๆ และสื่อสารออกมาระทบกับผู้ชมได้อย่างน่าสนใจ ด้วยพลังอำนาจในการปลุกเร้าความรู้สึกร่วมเป็นหนึ่งในเดียวกับจิตรกรรม ดังนั้นจิตรกรรมทิวทัศน์จีนแบบประเพณี จิตวิญญาณแห่ง “เต๋า” จึงถือได้ว่ามีความสำคัญที่สุดในแง่ของการสะท้อนให้เห็นถึง “สัจธรรม” หรือแก่นแท้ของสิ่งต่างๆ ในโลกด้วย (พิเชษฐ์ เปียร์กลีน, 2558) ซึ่งรูปแบบจิตรกรรมประเพณีจีนรุ่งเรืองที่สุดนับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น มีการเขียนภาพและแกะสลักบนแผ่นหิน ที่นิยมมากอย่างการเขียนภาพบนผ้าไหม ภาพวาดเป็นเรื่องเล่าในตำรา “ขงจื้อ” พระพุทธศาสนาและภาพธรรมชาติ สมัยราชวงศ์ถัง มีการพัฒนาการใช้พู่กันสีและกระดาดภาพส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาและลัทธิ “เต๋า” สมัยราชวงศ์ซ่ง งานศิลปะประเภทจิตรกรรมถือว่าเด่นมาก ภาพวาดมักเป็นภาพมนุษย์กับธรรมชาติ ทิวทัศน์ ดอกไม้ จิตรกรรมมีลักษณะเด่นอยู่ที่การแสดงแนวปรัชญาสิ่งปรากฏในภาพจึงเป็นธรรมชาติมีป่าเขา แม่น้ำ ลำธาร นก ดอกไม้ ใบไม้ โดยเฉพาะใบไม้ ของจีน จิตรกรในช่วงนี้สามารถวาดด้วยสีดำที่ผสมน้ำให้บังเกิดความอ่อนแก่ได้อย่างกลมกลืนยิ่ง สีดำเรียกว่า “หมึกจีน” เป็นหลักในการเขียนภาพ ส่วนสีอื่นๆ ก็ใช้อย่างเจือจางมากและภาพส่วนมากจะมีตัวอักษรประกอบเพื่อให้เกิดแง่คิดทางปรัชญาธรรมะ สำหรับภาพที่ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎก เขียนเป็นภาพคน เพื่อเล่าเรื่องหรืออธิบายเรื่องด้วยสี การจัดวางภาพจิตรกรรมในสายศิลปะจีน จะเห็นได้ว่าเน้นการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวหรือตามมโนทัศน์อันมีแนวคิด “เต๋าและขงจื้อ” เป็นพื้นฐานหลักในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม

จิตรกรรมจีนจึงเป็นผลงานอันสะท้อนปัญญาญาณสูงส่ง โดยการไม่พยายามลอกเลียนแบบธรรมชาติอย่างในจิตรกรรมของชาวตะวันตก และต่อมาในสมัยหยวนการค้าจีนเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก จิตรกรรมทิวทัศน์จีนก็มีบทบาทในการเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมจีนให้แก่ขยายกว้างไกลออกไป ทั้งในฐานะภาพวาดล้ำค่า รวมถึงในฐานะการนำแนวคิดปรัชญาต่างๆ ของจีนเผยแพร่ออกไปด้วย และพัฒนาต่อเนื่องในสมัยหมิง สมัยชิง จวบจนถึงปัจจุบันจิตรกรรมทิวทัศน์จีนก็ยังคงมีอิทธิพลสำคัญ

ต่อค่านิยมทางศิลปะ ซึ่งไม่ใช่เพียงแต่รูปแบบ หรือมูลค่าเท่านั้น แต่ยังทำให้ศิลปินสมัยใหม่ได้ต่อยอดการสร้างสรรค์สืบมาอย่างมั่นคง ปัจจุบันแวดวงศิลปะร่วมสมัยหรือสมัยใหม่ของจีนจึงสามารถก้าวขึ้นมาเป็นศิลปะกระแสหลักของโลก เทียบเคียงกับศิลปะของยุโรปและอเมริกาได้อย่างสง่าผ่าเผย โดยจิตรกรรมทิวทัศน์จีนอันเป็นรากเหง้าสำคัญของการสร้างสรรค์มี 7 ประเภทหลัก ดังนี้

1. จงถาง เรียกว่าเป็นภาพอักษรแนวตั้ง โครงสร้างภาพคือมีสองแผ่นและทั้งสองภาพมีความเชื่อมโยงถึงกันสามารถนำมาต่อกันได้

2. ทงผิง ภาพเดี่ยวแนวยาวไม่จำกัดความสั้นยาวของภาพ มีความยาวที่มากกว่าแบบจงถาง ในภาพประกอบด้วยเรื่องราวของมากมายหลายเรื่อง องค์ประกอบการจัดวางมีความยืดหยุ่นมีตั้งแต่แบบสี่แถวหกแถวแปดแถวสิบสองแถวจนถึงยี่สิบแถว โดยปกติแล้วภาพแบบทงผิงจะเป็นแบบเดียวกันคือวาดในแผ่นเดียวแต่เรื่องราวจะมีความเกี่ยวข้องกับรูปแถวอื่นได้ด้วย อย่างเช่นฤดูใบไม้ผลิฤดูร้อน ฤดูใบไม้ร่วง ฤดูหนาว ทั้งสี่ฤดูแบบเป็นสี่ภาพหรือบางครั้งภาพจะมาเป็นชุดต่อกันเป็นองค์ประกอบเดียว ต่อกันแล้วจะรวมกันเป็นภาพใหญ่หนึ่งภาพ

3. จงฟางผิง (ภาพแขวนสี่เหลี่ยมจัตุรัส) ภาพแขวนสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นภาพวาดลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดค่อนข้างเล็ก มีทั้งแบบภาพเดี่ยวและภาพชุด และมีการวางโครงสร้างและลักษณะของภาพวาดอย่างเหมาะสมลงตัว

4. ฉางเจี้ยนถู่เฟียน (ภาพม้วนแบบยาว) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาพม้วนแนวนอน จะมีความยาวของภาพตั้งแต่ไม่กี่เมตรไปจนถึงสิบเมตร หรืออาจจะยาวเป็นร้อยเมตรก็ยังปรากฏเห็นแต่ความยาว ความกว้างของภาพนั้นก็ไม่ใช่ตัวกำหนดโครงสร้างของภาพ โดยปกติโครงสร้างของภาพจะเป็นภาพแรเงา มีมิติ และสามารถพลิกแพลงรูปแบบได้หลากหลาย

5. จิ่งเชน (ภาพวาดมุ่มลึก) เรียกว่า ภาพลึกแนวยาว โครงสร้างของภาพอาจจะยาวหรือสั้น กว้างหรือแคบได้ตามโครงสร้างของภาพ

6. วานซุ่ย (ภาพตัดโค้ง) มีสองประเภท ประเภทแรกจะวาดภาพให้เต็มพื้นที่ตัด แบบที่สองจะวาดภาพลงบนพัดตามโครงสร้างและวาดตามส่วนโค้งของพัด

7. หยวนชาน (ภาพทัศนคติ) โครงสร้างของภาพจะเป็นวงกลม เนื้อหาที่วาดส่วนใหญ่จะเป็นภาพทิวทัศน์ แม่น้ำ ภูเขา จะเป็นเนื้อหาที่กระชับ มีเสน่ห์ และไม่มียอดประกอบที่ซับซ้อน และภาพวาดนั้นจะวาดไปตามแนวโค้งของทัศนคติของภาพวาด จีนจะเน้นความงามของรูปแบบ โดยการวางโครงสร้างที่ไม่จำกัดพื้นที่ ไม่ผูกมัดเรื่องของจุดรวมแสงและมิติของภาพ มีการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ว่าง และมีวิธีการในการกระจายมุมมองและเพื่อช่วยให้เห็นการเคลื่อนไหว จุดมองใกล้ไกล และเพื่อช่วยให้องค์ประกอบของภาพมีอิสระ มีความยืดหยุ่น และกระจายมุมมอง ภาพวาดจีนมีการจัดสรรพื้นที่อย่างหลากหลายแต่มีอยู่สามหลักสำคัญ คือ มุมกว้างของพื้นที่ การแบ่งพื้นที่ และการแบ่งพื้นที่ตามลำดับชั้น (ยง จื่อ, 2549) ทั้งหมดสอดคล้องกับแนวทาง “หลักการหกประการของการวาดภาพจีน” ได้แก่ 1) พลังกำลัง หมายถึง การไหลของพลังงานที่ครอบคลุมแก่นเรื่องราว เนื้องาน 2) วิธีการใช้พู่กัน ไม่ได้หมายความว่าแค่พู่กันและจังหวะของพู่กันเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดระหว่างลายมือและบุคลิกภาพ 3) วิธีการความสอดคล้องกับวัตถุ หรือการพรรณนาถึงรูปทรง ซึ่งจะรวมถึงรูปร่างและเส้น 4) ความลงตัวในค่าน้ำหนัก หรือการใช้สีรวมทั้งขั้นสีและโทนสีโดยรวม 5) การจัดโครงสร้างของภาพ หรือการวางและการจัดเรียงที่สอดคล้องกับองค์ประกอบ พื้นที่ว่าง และระยะมิติใกล้ กลาง ไกล 6) ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก หรือการไม่ลอกเลียนธรรมชาติทั้งหมด จิตรกรรมที่ดีต้องถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้อื่นได้ด้วย (สุ ทั่น, 2559)

ดังนั้นแก๊งเงินหรืออาคารแบบจีนและแม้กระทั่งศาลเจ้าจีนอันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสถานที่ประดิษฐานเทพเจ้าต่างๆ ที่ชาวจีนให้ความเคารพเลื่อมใส จึงปรากฏภาพจิตรกรรมทิวทัศน์จีนประดับตกแต่งอยู่ทุกศาลเจ้า เพราะนอกจากจะมีส่วนช่วยทำให้องค์ประกอบทางศิลปกรรมในศาลเจ้ามีความสมบูรณ์และสวยงามแล้ว ยังสามารถเป็นสื่อกลางเพื่อสื่อสารแนวความคิดหลักปรัชญาที่ลุ่มลึกแก่ผู้ที่ได้พบเห็นให้ได้วิเคราะห์ ตีความ ตริตรองถึงรายละเอียดภายในจิตรกรรมผ่านประสบการณ์ทางสุนทรียะโดยส่วนตัว ซึ่งไม่เพียงแต่จะทำให้ได้รับความรู้ความอึ้งเมอใจและความเพลิดเพลินไปกับสีสัน รูปร่างรูปทรงของภาพภูเขา แม่น้ำ ต้นไม้

โชดหิน ภาพจิตรกรรมทิวทัศน์ยังทำหน้าที่เป็นภาพปริศนาธรรม นอกจากนี้ภาพจิตรกรรมทิวทัศน์นี้ชาวจีนยังมักนิยมนำมาเป็นสัญลักษณ์มงคลที่สำคัญในสถานะของการเป็นสิ่งอวยพรแก่กันด้วย ดังจะพบเห็นได้โดยทั่วไปทั้งภาพจิตรกรรมทิวทัศน์บนผืนผ้าใบขนาดใหญ่ ภาพทิวทัศน์บนฉาก ผ้า่ม่าน เครื่องถ้วยจานชาม บัตรอวยพร หรือแม้กระทั่งการย่อขนาดของภูมิทัศน์อันยิ่งใหญ่ให้มาอยู่ในกระถางที่เรารู้จักกันดีว่า “บอนไซ หรือในภาษาจีนเรียกว่า เฝิงจิ้ง” นั่นเอง

จากเหตุผลและความสำคัญข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจันทน์ภูจักราชบริหาร กรุงเทพฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศึกษาความเป็นมาจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจันทน์ภูจักราชบริหาร กรุงเทพฯ เพื่อศึกษารูปแบบและคติความเชื่อจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจันทน์ภูจักราชบริหาร กรุงเทพฯ โดยใช้ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีสัญศาสตร์ และทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ เพื่อทบทวนเนื้อหาต่างๆ ที่ได้จากการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดในแง่มุมบางอย่างที่งานวิจัยอื่นๆ ไม่ได้นำเสนอมาก่อนด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจันทน์ภูจักราชบริหาร กรุงเทพฯ
2. เพื่อศึกษารูปแบบและคติความเชื่อจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจันทน์ภูจักราชบริหาร กรุงเทพฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบและคติความเชื่อในจิตรกรรมทิวทัศน์จีน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจันทน์ภูจักราชบริหาร เพื่อศึกษารูปแบบและคติความเชื่อจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจันทน์ภูจักราชบริหาร กรุงเทพฯ ขอบเขตของการศึกษาวิจัยนอกจากด้านเนื้อหาแล้ว ได้ลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจข้อมูลภาพ

จิตรกรรมฝาผนังภายในแก่งจันทน์นุกิจราชบริหารอย่างละเอียด โดยเฉพาะด้านรูปแบบ ทิวทัศน์อันเป็นส่วนประกอบหลักของภาพเป็นหลัก โดยใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย 2 ลักษณะ ได้แก่ **การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร** เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย ตำรา หนังสือ วารสาร บทความที่เกี่ยวข้อง **การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม** เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่แก่งจันทน์นุกิจราชบริหาร กรุงเทพฯ เพื่อสำรวจศึกษาในประเด็นการวิจัยอย่างละเอียด และ การเก็บรวบรวมข้อมูลทางกายของศิลปกรรมในแก่งจันทน์นุกิจราชบริหาร กรุงเทพฯ โดยเฉพาะรูปแบบจิตรกรรมกรรมทิวทัศน์ แล้วจึงการ**วิเคราะห์ข้อมูล** จากการศึกษา วิจัยซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามการเก็บข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งจัดสรุปข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) โดยใช้ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎี สุนทรียศาสตร์ และทฤษฎีสัญศาสตร์ เพื่อทบทวนตรวจสอบข้อมูลให้มีความถูกต้อง แล้วนำเสนอข้อมูลเชิงการพรรณนาร่วมกับภาพข้อมูลด้วย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยความเป็นมา รูปแบบและคติความเชื่อในจิตรกรรมทิวทัศน์ จันทน์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผลการศึกษา พบว่า

1. ความเป็นมาจิตรกรรมทิวทัศน์แก่งจันทน์นุกิจราชบริหาร กรุงเทพฯ

แก่งจันทน์นุกิจราชบริหาร เป็นอาคารสถาปัตยกรรมจีนตั้งอยู่ภายในอาณาบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เขตพระนครในปัจจุบัน ติดกับพระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์วัด พระตำหนักของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างจีนทั้ง 3 ด้าน ปัจจุบัน ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเคยเป็นสถานที่เก็บรักษาป้ายมงคลขนาดใหญ่ เข้าใจว่าเป็นของถวาย

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เก่งนุกิจราชบริหารเป็นอาคารที่พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างแก่พระวิสุทธาวารี (มะลิ) ครั้นเมื่อพระองค์เสด็จมาประทับยังพระบวรราชวัง แต่ยังไม่สร้างแล้วเสร็จพระองค์ก็เสด็จสวรรคตไปเสียก่อน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดฯ ให้สร้างต่อจนเสร็จ

ภาพประกอบที่ 1 ด้านหน้าเก่งนุกิจราชบริหาร กรุงเทพมหานคร

เก่งนุกิจราชบริหารเป็นอาคารชั้นเดียวก่ออิฐถือปูน ขนาดกว้าง 4.50 เมตร ยาว 7.8 เมตร สูงถึงสันหลัง 4.50 เมตร มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีน หลังคามุงกระเบื้องแบบจีน หน้าบัน จั่ว และสันหลังคาเขียนรูปดอกพุดตานและหงส์ ฟ้าลักษณะการเขียนสีลายกระบวนจีน ประดับด้านหน้าเป็นไม้แกะสลักรูปเครื่องแจกันจีน ภายในเก่งมีจิตรกรรมฝาผนังทั้ง 3 ด้าน เล่าเรื่องพงศาวดารจีนเก่าแก่ “เรื่องห้องสิน” ฝีมือของช่างจีน ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ พระมหาอุปราชในรัชกาลที่ 5 ซึ่งเรื่องราวนี้สะท้อนถึงอิทธิพลหลากหลายด้านของจีนที่มีต่อราชสำนักสยามในยุคนั้น โดยเฉพาะด้านวรรณกรรมจีนอิงพงศาวดารอย่างเรื่องสามก๊ก และตำนานนักรบเอ็งกอก จิตรกรรมฝาผนังภายในเก่งจีนเรื่อง “ห้องสิน”

(อ่านออกเสียงตามสำเนียงฮกเกี้ยน) หรือเพ็งเฉิน (ตามสำเนียงจีนกลาง) แปลว่า การสถาปนาเทวดา เป็นนวนิยายของประวัติศาสตร์จีน ซึ่งประพันธ์ขึ้นในช่วงราชวงศ์หมิง จัดอยู่ในประเภทนิยายเทพปกรณัมจีน มีการแปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่ต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเนื้อเรื่องกล่าวถึงการต่อสู้เพื่อโค่นล้มพระเจ้าติวอ่อง (โจ้วหวัง) กษัตริย์ราชวงศ์ซางแห่งราชธานีจิวกู่ (เฉาเกอ) ซึ่งปกครองอย่างโหดร้าย โดยเจ้าเมืองไซริกี (ซีฉี) ได้แข็งเมืองตั้งตนเป็นพระเจ้าบูอ่อง (อู่หวัง) แห่งราชวงศ์โจว โดยมีเมืองต่างๆ มาเข้าร่วมจำนวนมาก และได้บัณฑิตเกียงจูแหย (เจียงจื่อหย่า) มาเป็นผู้นำทัพในการรบกับติวอ่อง อีกทั้งมีเทวดาและเทพปกรณัมจีนมากมายมาช่วยรบทั้งสองฝ่าย ก่อนศึกครั้งนั้นอาจารย์เทพของเกียงจูแหย ได้มอบบัญชี “ห้องสินปิง” เป็นรายชื่อผู้ที่จะต้องตายในการรบ 365 คน โดยให้เกียงจูแหยนำไปตั้งศาลรักษาไว้ เรียกว่า “ห้องสินใต้” เมื่อผู้ใดตายลง ดวงวิญญาณก็ไปสถิตอยู่ ณ ที่นั้น และเมื่อครั้งสงครามสิ้นสุดด้วยชัยชนะของบูอ่อง เกียงจูแหยจึงทำพิธีสถาปนาดวงวิญญาณทั้ง 365 ดวงขึ้นเป็นเทวดา ภาพรวมจิตรกรรม “ห้องสิน” เป็นจิตรกรรมขนาดใหญ่ ใช้เล่าเรื่องตำนานการต่อสู้ ช่างชาวจีนได้รังสรรค์ไว้อย่างวิจิตรสวยงาม แต่ละฉากแต่ละตอนมีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างเลื่อนไหล ภาพจิตรกรรมทิวทัศน์เบื้องหลังของตัวละครเอกต่างๆ มีความสวยงามตามอย่างจิตรกรรมทิวทัศน์ชนบทจีนโบราณ โดยช่างจีนใช้ภาพทิวทัศน์นี้ ทำหน้าที่เป็นฉากเพื่อแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของภูมิประเทศจีน สนามรบ ท้องฟ้าและสวรรค์ ซึ่งรูปแบบจิตรกรรมจีนได้รับอิทธิพลอย่างมากจากภาพจิตรกรรมทิวทัศน์ในสมัยราชวงศ์ “ถัง” ซึ่งจิตรกรรมหรืองานศิลปกรรมจีนมีความเจริญรุ่งเรืองเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก

2. รูปแบบและคติความเชื่อจิตรกรรมทิวทัศน์แก่นักบริหารธุรกิจราชบริหาร กรุงเทพฯ

รูปแบบและคติความเชื่อของศิลปกรรมจีนแก่นักบริหารธุรกิจราชบริหาร พบว่าสะท้อนให้เห็นถึงศิลปกรรมแบบพื้นถิ่นจีนผ่านส่วนหน้าบันและตัวอาคาร ศิลปกรรมจีนโดยเฉพาะจิตรกรรมฝีมือช่างจีนแบบเดียวกันกับจิตรกรรมฝาผนังแก่นักบริหาร ยังปรากฏชัดในส่วนของกรุวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา ซึ่งสะท้อน

เอกลักษณ์เชิงช่างจีนผ่านภาพดอกไม้ ภาพก้อนเมฆ ภาพบุคคล ภาพขุนนางจีน แสดงให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญยิ่งในราชสำนักอยุธยา โดยจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง “ห้องสิน” ในแก่งนุกิจราชบริหาร พบว่า มีการเรียงลำดับจากด้านซ้ายตามอย่างภาพฝาผนังชนบจีน โดยเริ่มตั้งต้นจากตอนทัพเมืองจิวโกยกไปปราบเมืองไซรกี แต่ถูกฝ่ายเมืองไซรกีโจมตีจนทัพเมืองจิวโกแตกย่อยยับ จากนั้นเป็นการบุกกลับของทัพเมืองไซรกีไปตีเมืองจิวโก โดยสามารถทลายค่ายและตีเมืองด้านต่างๆ ได้ทั้งหมด จุดเด่นของภาพนอกจากลักษณะภาพรวมของจังหวะเส้นสาย ที่แสดงความเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวา ในภาพยังปรากฏอักษรจีนระบุชื่อของตัวละครเอกต่างๆ ชื่อค่ายกล ชื่อถ้ำ ชื่อสถานที่ โดยเฉพาะชื่อภูเขาทิวทัศน์ด้วย จิตรกรรมฝาผนังแบ่งออกเป็น 4 ด้าน เริ่มตั้งแต่ด้านทิศใต้ ตอนบนทิวเขาดินทางออกไปขอให้อาจารย์ตั้งสิบลมาช่วยตั้งค่ายกล เพื่อทำการรบกับเกียงจูแหย ส่วนจิตรกรรมหน้าบ้านด้านทิศตะวันตกแสดงการรบกันระหว่างเกียงจูแหย กับขงช้วน ทหารเอกของพระเจ้าตีวอ่อง ส่วนผนังด้านทิศตะวันออกแสดงภาพตอนปราบค่ายจูเสียนตัน และเหล่าเทวดาได้มาช่วยเกียงจูแหยปราบปรามบ้านจูเสียนตัน ส่วนผนังทิศเหนือฝั่งทิศตะวันออกวาดภาพเกียงจูแหยรบกับเตียวเก้ ส่วนผนังทิศเหนือฝั่งทิศตะวันตก วาดภาพเกียงจูแหย รบกับอวนทองเมื่อวิเคราะห์ภาพรวมของจิตรกรรมฝาผนังในแต่ละด้าน พบว่า องค์ประกอบภาพและสีสันของภาพมีความสวยงามอย่างมาก สะท้อนถึงอัตลักษณ์สำคัญของจิตรกรรมชนบจีนได้อย่างชัดเจน จิตรกรรมเน้นจังหวะการเคลื่อนไหว และมิติของภาพด้วยน้ำหนักสีดำในส่วนของพื้นภาพกับการตัดเส้นสีดำ เพื่อเน้นย้ำถึงน้ำหนักที่แปรปรวน ความเฉียบขาดในการลากเส้น การตัวตรีวแปรงที่รวดเร็วฉับพลัน มีความแม่นยำและมีความมั่นใจอย่างมากของช่างผู้วาด โดยพื้นภาพสีขาวของฝาผนังหลายส่วนถูกระบายด้วยเฉดสีดำ สีแดง และสีน้ำตาลอย่างเบาบาง เพื่อสร้างความกลมกลืนและเพื่อแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของพื้นที่ภูมิประเทศ บรรยากาศ รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกบางอย่างคล้ายๆ กับลักษณะฝุ่นควันที่มีอยู่ในสนามรบจริง ซึ่งบางจังหวะของช่วงขลุมนในการทำสงครามก็ปรากฏเปลวไฟ หรือกองเพลิงขนาดใหญ่ขึ้น บางจังหวะก็ปรากฏภาพลักษณะกลุ่มก้อนเมฆ โชดหิน ภูเขาเมื่ออยู่ในสมรภูมิรบในภูมิประเทศที่สูงชัน

หรือบางจังหวะก็แสดงให้เห็นถึงภาพเทวดาชั้นฟ้า ด้วยการวาดเป็นกลุ่มก้อนเมฆขนาดใหญ่ ร่ายล้อม และร่องลอยอยู่รอบๆ ภาพเทพเทวดา ซึ่งภาพรวมของภาพจิตรกรรมทิวทัศน์ในเรื่อง “ห้องสิน” ถึงแม้จะเป็นเพียงฉากประกอบเรื่อง แต่คุณค่าและความงามของความเป็นจิตรกรรมทิวทัศน์จีนไม่ได้ลดน้อยถอยลงไปเลย นอกจากนี้ภาพ “ห้องสิน” ยังโดดเด่นอย่างมากที่การให้รายละเอียดอย่างสมจริงในรายละเอียด โดยเฉพาะเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายของตัวละคร ตั้งแต่เทพเทวดา ขุนนาง ขุนศึกนักรบ ทหาร ช่างผู้วาดสามารถถ่ายทอดรายละเอียดอันเป็นลักษณะเฉพาะของตัวละครได้อย่างสวยงาม สีเส้นเสื้อผ้าอารมณ์มีความสดใส ริ้วเส้นแสดงความอ่อนนุ่ม พริ้วไหวอย่างเป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะในส่วนใบหน้า สีหน้าการแสดงอารมณ์ความรู้สึก กิริยาท่าทางหรือท่วงท่าของตัวละคร ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นผลงานช่างชั้นสูง เนื่องจากใบหน้าของตัวละครแต่ละตัวมีความแตกต่างกัน ส่วนท่าทางการแสดงออกทางด้านภาษาากายก็สามารถบ่งบอกได้ว่าตัวละครนี้อยู่ในสถานะหน้าที่ ขนชั้นหรือมีความสำคัญมากน้อยเพียงได้ด้วย

การแบ่งภาคหรือแบ่งตอนเพื่อเล่าเรื่องราวฉากต่างๆ จะแบ่งด้วยการใช้ภาพทิวทัศน์ธรรมชาติ โดยการใช้ฉากขุนเขาที่สูงชัน ต้นไม้ขนาดใหญ่ลักษณะบิดงอ แม่น้ำคดเคี้ยว และก้อนเมฆลักษณะกลุ่มก้อนมีมวล มาเป็นแนวเส้นแบ่งตอนหรือเป็นสิ่งแยกตอนอย่างแยบยล ซึ่งเมื่อกวาดสายตามองจิตรกรรมอย่างรวมๆ ผู้ชมจะไม่รู้สึกรู้สึกถึงความขัดแย้งหรือความไม่ประติดประต่อกันของภาพ การดำเนินเรื่องราวอันมีตัวละครมากมายอย่างนี้ ที่มีความกลมกลืนและมีความสมดุล จึงเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่างจีน สามารถสร้างได้อย่างมหัศจรรย์ ภาพจิตรกรรมทิวทัศน์ชนบดินโบราณ จึงถือได้ว่ามีบทบาทความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดทิศทาง โครงสร้าง ขอบเขต รวมถึงองค์ประกอบของจิตรกรรม “ห้องสิน” ทั้งนี้เพื่อให้เกิดจังหวะหรือสัดส่วนในแต่ละตอนแต่ละฉากให้มีความประสานลงตัวที่สุด ราวกับว่าผู้ชมยืนอยู่ในที่สูงและสามารถมองเห็นเหตุการณ์สงครามที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้จากมุมมองตำแหน่งเดียว ดังนั้นจิตรกรรมทิวทัศน์จีน “ห้องสิน” เก่งจีนนุกิจราขบริหาร จึงถือได้ว่าเป็นจิตรกรรมฝาผนังอีกแห่งหนึ่งที่สามารถแสดงออกได้ถึงอัตลักษณ์ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม หรือ

แบบแผนทางการสร้างสรรค์ศิลปกรรมจีนโบราณได้อย่างชัดเจนอีกแห่งหนึ่ง และภาพจิตรกรรม “ห้องสิน” ยังแฝงบทบาทสำคัญต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาทางขนบธรรมเนียม รวมถึงหลักคุณธรรม จารีตอย่างจีนด้วย ด้วยเนื้อหาที่ยะเยิ่นเย้อ เน้นความกล้าหาญ ความเสียสละ และความอดทน โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ของชนชาวจีน ที่ได้รับการปลูกฝังมาจากหลักคิดแห่ง “เต๋า และขงจื้อ” จนในที่สุดก็ติดตัว และกลายเป็นลักษณะนิสัยสำคัญของชาวจีนตราบจนทุกวันนี้ นอกจากนี้จิตรกรรมทิวทัศน์ “ห้องสิน” ยังสามารถสะท้อนถึงภาพจำจากภูมิทัศน์ในแผ่นดินถิ่นกำเนิด ช่างชาวจีนที่เต็มไปด้วยทิวเขาสูงด้วย และจิตรกรรมทิวทัศน์จีนลักษณะนี้ก็ยังส่งอิทธิพลอย่างมากต่อจิตรกรรมฝาผนังของไทย ซึ่งเป็นจิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ พุทธเจ้า อันมีการดำเนินเรื่องมากมายหลายฉากหลายตอนอย่างต่อเนื่อง และนิยมแบ่งฉากแบ่งตอนด้วยภาพภูเขา โขดหิน แม่น้ำ โดยเป็นที่นิยมแพร่หลายเป็นอย่างมากในสมัยรัชการที่ 3 โดยลักษณะการใช้ภาพทิวทัศน์ นอกจากจะสามารถแบ่งวรรคตอนแบ่งเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างราบรื่นกลมกลืนแล้ว ยังมีส่วนช่วยทำให้ภาพจิตรกรรมฝาผนังมีความสวยงาม มีความน่าสนใจ และทำให้ภาพมีชีวิตชีวาด้วย ซึ่งผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ รวมถึงความซาบซึ้งใจเป็นอย่างมาก ต่อภูมิปัญญาและความสามารถเชิงช่างจีนโบราณเป็นอย่างมาก

ภาพประกอบที่ 2 ภาพกว้างและตำแหน่งจิตรกรรม “ห้องสิน”
แก่งจีนนุกิจราชบริหาร

ภาพประกอบที่ 3 การระบายพื้นภาพด้วยน้ำหมักเข้มข้นเพื่อขับให้ตัวละครเด่นชัด

ภาพประกอบที่ 4 ซ้ายภาพทิวทัศน์จีนโบราณ ขวาภาพทิวทัศน์จีนในเรื่อง
“ห้องสิน” เก่งจินนุกิจราชบริหาร

ภาพประกอบที่ 5 ซ้ายภาพทิวทัศน์จีนโบราณ ขวาภาพทิวทัศน์จีนในเรื่อง
“ห้องสิน” เก่งจินนุกิจราชบริหาร

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาารูปแบบและคติความเชื่อในจิตรกรรมทิวทัศน์จีน สามารถสรุปได้ว่า เก่งจินนุกิจราชบริหาร สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ทรงโปรดให้สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระวิสุทธวารี (มะลิ) โดยเฉพาะเมื่อพระองค์เสด็จมาประทับยังพระบวรราชวัง แต่ยังไม่แล้วเสร็จพระองค์ก็เสด็จสวรรคตไปเสียก่อน ต่อมาจึงแล้วเสร็จในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งก็มีความสัมพันธ์อันดีกับเหล่าบรรดาพ่อค้า ข้าราชการ ขุนนางชาวจีนเป็นอย่างมาก โดยลักษณะความสัมพันธ์นี้หากนับตั้งแต่เริ่มสถาปนากรุงธนบุรี โดยพระเจ้ากรุงธนบุรี เรื่อยมาจนถึงการสถาปนาราชวงศ์จักรีตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 และรุ่งเรืองถึงขีดสุดในรัชกาลที่ 3 ศิลปกรรมรูปแบบจีน อาคารจีน สถาปัตยกรรมจีน โดยเฉพาะเก่งจินถูกสร้างสรรค์ขึ้นเป็นจำนวนมาก และกระจัดกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร โดยจะพบว่าอยู่ควบคู่กันกับชุมชนชาวจีน ซึ่งในขณะนั้นนับได้ว่าเป็นกลุ่มประชากรหลักและมีจำนวนมากที่สุดหากเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร และมีนัยยะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการทำการค้าการขายร่วมกันอย่างแนบแน่นอย่างที่เคยเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา มา ดั้งนั้นเก่งจินนุกิจราชบริหารจึงเป็นดังสัญลักษณ์หนึ่งที่มีความสำคัญในแง่การสะท้อนบทบาทดังกล่าว เก่งจินนุกิจราชบริหารแม้ว่าจะจะเป็นอาคารทรงจีนที่ไม่ได้มีขนาดที่ใหญ่โตมากนัก แต่คุณค่าทางด้านความงามทางสถาปัตยกรรมก็เป็นที่โดดเด่น โดยลักษณะรูปแบบเป็นอาคารแบบจีนแท้ชั้นเดียวทาสีขาวเรียบง่ายสบายตา ขนาดความกว้าง 4.50 เมตร ความยาว 7.8 เมตร สูงถึงสันหลัง 4.50 เมตร ด้านหน้าซึ่งเป็นทางเข้าหลักหันหน้าสู่ทิศตะวันตก ทางเข้าทำเป็นประตูไม้บานเพี้ยมสลักลวดลายเครื่องตั้งโต๊ะและแจกัน ปักเครื่องมงคลแบบจีนซึ่งรูปแบบลวดลายนี้นิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3 (โดดเด่นที่สุดที่วัดราชโอรสา วัดนาคปรก และวัดสามพระยา เป็นต้น) ช่องประตูส่วนบนเจาะช่องโปร่งเพื่อระบายอากาศลวดลายประแจจีน ด้านหน้าอาคารมีจั่วทรงสามเหลี่ยม ส่วนยอดจั่วทำเป็นงานปูนปั้นทรงสูงยื่นออกมาและยาวตลอดแนวสันหลังคา ภาพรวมแลดูเหมือนกับท้องเรือสำเภาหรือลักษณะของประทุนไต้ก๋งหัวเรือ

สำเนา ส่วนหลังคาตัวเรือนทั้งหมดคลุมด้วยกระเบื้องดินเผาลักษณะลอนแบบจีนสีแดงส้ม และปั้นปูนปิดรอยต่อแผ่นกระเบื้องเป็นเส้นทรงกลมสีขาวสวยงาม และยังช่วยตัดปัญหาการรั่วซึมของน้ำฝนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนเชิงชายทำเป็นงานปูนปั้นขนาดใหญ่แบบเรียบทรงแอ่นโค้งทั้งด้านซ้าย - ขวา ซ้อนชั้นกันสามชั้น วาดลวดลายเก่าวัลย์พรรณพฤกษาจีนสวยงาม และด้านหน้ามีหลังคาขนาดใหญ่คลุมยื่นออกมาทางด้านซ้ายด้วยกระเบื้องลอนแบบจีน ผนังอาคารก่อด้วยอิฐฉาบปูน มีช่องหน้าต่างด้านซ้าย - ขวา ฝั่งละช่อง ประตูกลางอาคารฝั่งซ้าย 1 ช่อง ทำชั้นในสมัยหลัง นอกนั้นเป็นผนังปิดทึบ เก่งจีนนุกิจราขบริหารจึงถือได้ว่ามีความสวยงามและอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมจีนโบราณที่สุดอีกแห่ง

ส่วนด้านในมีจิตรกรรมฝาผนังทั้งสามด้าน เรื่อง “ห้องสิน” ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย โดยเขียนขึ้นในสมัยกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ พระมหาอุปราชในรัชกาลที่ 5 จิตรกรรมฝาผนังภายในเก๋งจีนนุกิจราขบริหาร มีการเล่าเรื่องเกี่ยวกับ “ห้องสิน” ตามสำเนียงฮกเกี้ยน หรือเพิงเจิน ในสำเนียงจีนกลาง ซึ่งเป็นนวนิยายเชิงประวัติศาสตร์จีน โดยประพันธ์ขึ้นในช่วงราชวงศ์หมิง จัดอยู่ในประเภทนิยายเทพปกรณัมจีน มีการแปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่ตอนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เนื้อหลักกล่าวถึงการต่อสู้เพื่อโค่นล้มพระเจ้าติวอ่อง (อู่หวัง) กษัตริย์ราชวงศ์ซางแห่งราชธานีจิวกั (เฉาเกอ) ซึ่งปกครองอย่างโหดร้าย เอารัดเอาเปรียบทำให้ประชาชนจีนต้องตกทุกข์ได้ยาก การเป็นอยู่ฝืดเคืองลำบากแสนเข็ญ โดยมีเจ้าเมืองไซกี (ซีฉี) ได้แข็งเมืองตั้งตนเป็นพระเจ้าบูอ่อง (อู่หวัง) แห่งราชวงศ์โจว และมีเมืองต่างๆ มาเข้าร่วมจำนวนมาก ประกอบกับการได้บัณฑิตเกียงจูแหย (เจียงจื่อหย่า) มาเป็นผู้นำทัพในการรบร่วมกับติวอ่อง อีกทั้งมีเทวดาและเทพปกรณัมมากมายหลากหลายเทพในตำนานโบราณจีนมาช่วยรบทั้งสองฝ่าย ก่อนศึกครั้งนั้นอาจารย์เทพของเกียงจูแหยได้มอบบัญชี “ห้องสินปัง” เป็นรายชื่อผู้ที่จะต้องตายในการรบ 365 คน โดยให้เกียงจูแหยนำไปตั้งศาลรักษาไว้ เรียกว่า “ห้องสินไต” และเมื่อทหารผู้ใดตายลงไปดวงวิญญาณก็จะไปสถิตอยู่ในศาลนั้น และเมื่อครั้งสงครามสิ้นสุดด้วยชัยชนะของบูอ่อง เกียงจูแหยจึงทำพิธีสถาปนาดวงวิญญาณทั้ง 365 ดวงขึ้นเป็นเทวดา

จิตรกรรม “ห้องสิน” ในแก๊งเงินนุกิจราขบริหารนี้ จึงเปรียบเสมือนดังสถานที่ที่ดวงวิญญานแห่งเทพ หรือดวงวิญญานแห่งนักรบผู้กล้าที่เสียสละชีพตนได้สถิตย์อยู่ ดังนั้นจิตรกรรม “ห้องสิน” จึงมีบทบาทความสำคัญอย่างมากแก่การเป็นตัวแทน หรือเป็นสัญลักษณ์และเป็นดังคำสอนเรื่องเล่า เพื่อสะท้อนหลักคุณธรรม ความเสียสละ ความกล้าหาญ แก่ชนรุ่นหลัง หรือผู้ที่เข้าชมได้รำลึก ศึกษา และสืบสานหลักการนี้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากคำสอน “ขงจื้อ” ต่อไปตราบนานแสนนานด้วย

จิตรกรรมเล่าเรื่อง “ห้องสิน” ใช้เทคนิคการวาดด้วยสีฝุ่น และสีหมึกจีนบนผนังปูนสีขาว ซึ่งสอดหรือแอบด้วยปูนขาวผสมกากหิน กาวหนังสัตว์ น้ำอ้อย กล้วยน้ำว่าและทรายละเอียด จิตรกรรมมีการดำเนินเรื่องตั้งแต่ทางด้านทิศใต้ ทิศตะวันตกและทิศตะวันออกตามลำดับ จิตรกรรมมีขนาดใหญ่สามารถบรรจุเรื่องราวการสู้รบหลายฉากหลายตอนได้อย่างครบถ้วน องค์ประกอบโดยรวมมีลักษณะกระจายเป็นรายละเอียดค่อยๆ ตามเนื้อเรื่องฉากตอนต่างๆ และมีขนาดของรูปร่างรูปทรงของตัวละครหรือสิ่งต่างๆ เท่าๆ กัน ซึ่งไม่ได้เป็นลักษณะรูปทรงใหญ่หรือกลุ่มรูปทรงแบบมวลรวมอย่างเช่นในจิตรกรรมฝาผนังตะวันตก หรือจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถของไทยสมัยหลัง โดดเด่นด้วยน้ำหนัก และจังหวะทิศทางการเคลื่อนไหวของเส้นหมึก จิตรกรรมจึงแลดูมีชีวิตชีวาไม่หยุดนิ่ง เมื่อผู้ชมได้ดูจะเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน และคล้อยตามกับตัวละคร เนื้อหาและความงามของฉากทิวทัศน์ต่างๆ เป็นอย่างมาก เฉดสีหลักในการวาดช่างเงินเลือกใช้เฉดสีแดง สีดำ สีน้ำเงิน สีเหลือง และสีส้มอิฐเป็นหลัก ซึ่งเฉดสีที่ใช้นี้จะใช้กระจายออกไปในส่วนของรายละเอียดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์ของตัวละคร ได้แก่ เทพ เทวดา กษัตริย์ แม่ทัพ ขุนศึก เหล่าทหาร หรือสถาปัตยกรรมอาคาร ป้อมค่าย และฉากหลักที่เป็นภาพทิวทัศน์ธรรมชาติ ช่างเงินก็สามารถระบายสีหรือให้ค่าน้ำหนักในส่วนต่างๆ ได้อย่างสวยงามลงตัวและแทนค่าความหมายเชิงสถานะได้อย่างน่าสนใจ การเน้นน้ำหนักความชัดเจนใช้วิธีการตัดเส้นสีดำ และการเปลี่ยนน้ำหนักเพื่อสร้างระยะมิติใกล้ - ไกล ตามอย่างจิตรกรรมขงจื๊อ มีผลทำให้จิตรกรรมมีจังหวะสูง - ต่ำ เข้ม - อ่อน ราวกับจังหวะเสียงกลองที่ตีผ่อนหนักผ่อนเบา สร้างความตื่นเต้นสนุกได้อย่างมหัศจรรย์

ส่วนภาพพื้นหลังของจิตรกรรม “ห้องสิน” มีลักษณะเป็นภาพทิวทัศน์ แสดงถึงความสวยงามจากภูมิทัศน์จีน ที่ภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขาสูง การศึกษาจะ ต้องมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งภาพทิวทัศน์ในจิตรกรรมที่ปรากฏ รายละเอียดเด่นชัด ได้แก่ ภาพภูเขา โขดหิน กลุ่มต้นไม้ขนาดใหญ่ แม่น้ำ และเมฆ หมอก เป็นต้น โดยภาพทิวทัศน์นี้นอกจากจะเป็นฉากหลังเพื่อสร้างให้เรื่องราวหรือ ฉากตอนต่างๆ ได้มีความสมบูรณ์แล้ว ภาพทิวทัศน์ยังแสดงบทบาทของการบ่งบอก ถึงลักษณะพื้นที่บางอย่างได้ด้วย อย่างภาพกลุ่มก้อนเมฆ แสดงถึงภาคบนท้องฟ้า และสวรรค์ (พื้นที่เทพ เทวดา) ภาพพื้นดิน ภูเขา แสดงถึงภาคพื้นแผ่นดิน (บุคคล ทั่วไป) และยังเป็นสิ่งแบ่งภาคแบ่งตอนต่างๆ ในเนื้อเรื่องออกจากกันตามแบบ ลักษณะภาพเล่าเรื่องต่อเนื่องได้อย่างกลมกลืน ซึ่งมีส่วนส่งเสริมให้จิตรกรรม “ห้องสิน” มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จากตอนลักษณะทิวทัศน์จีนยังแฝงแง่คิด นัยยะสำคัญของศาสนา “เต๋า” ที่มุ่งเน้นถึงสัจธรรมตามธรรมชาติเป็นใหญ่ โดยเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับ หยิน - หยาง คือ ความสมดุล รวมถึงธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งหลักการนี้สะท้อนปรัชญาสำคัญของการทำศึกสงคราม เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะผู้นำทัพหรือปราชญ์กองทัพจะต้องธำรงและยึดมั่นในหลักการนี้อย่างมั่นคงที่สุด เฉกเช่นในตำนานมหาสงคราม “สามก๊ก” ซึ่งรัฐจ๊กก๊ก ของเล่าปี่ มีอิศรมหาเสนาบดีเอกอย่าง “เล่าปี่” ผู้ที่เปรียบเป็นดั่งผู้หยั่งรู้ดินฟ้า มีความเฉลียวฉลาดรอบครอบ เข้าใจธรรมชาติ สภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ต่างๆ อย่างลึกซึ้ง จึงนำมาซึ่งชัยชนะในสงครามและถือครองความได้เปรียบเหนือข้าศึกศัตรูในทุกสมรภูมิรบ จนต่อมาเมื่อกล่าวอันแพรวหลายเป็นที่คุ้นเคยกันตราบจนปัจจุบันว่า “รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง” ดังนั้นจิตรกรรมประกอบเรื่อง “ห้องสิน” ภาพทิวทัศน์นี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการแสดงความหมายนัยยะจากปรัชญา “เต๋า” ได้อย่างน่าสนใจที่สุดด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง “ห้องสิน” เก่งจีนนุกิจราชบริหาร เป็นการศึกษาความเป็นมา รูปแบบและคติความเชื่อ เพื่อให้ได้ข้อมูลข้อเท็จจริงต่างๆ ที่สามารถนำไปต่อยอดหรือใช้ประโยชน์ในด้านวิชาการ ด้านประวัติศาสตร์ หรือการต่อยอดสู่การนำไปใช้เพื่อเป็นต้นแบบแรงบันดาลใจในการออกแบบ หรือการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้ ดังนั้นการตีความและการค้นคว้าความหมายในจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง “ห้องสิน” เก่งจีนนุกิจราชบริหาร จึงเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาต้องมีความสนใจ มีความลุ่มลึกอย่างมากต่อจิตรกรรมกระบวนจีน เพราะการสร้างสรรค์จิตรกรรมจีน ตั้งแต่ยุคโบราณมา ช่างผู้วาดไม่ได้มีเจตนาเพียงเพื่อสร้างสรรค์เพียงแต่ด้านความงามเท่านั้น จิตรกรรมหรือศิลปกรรมหลากหลายอย่างของจีน ยังมีที่มาและมีความหมายอย่างลึกซึ้งจากรากเหง้าทางความคิด ศาสนา โดยเฉพาะคำสอนจาก “เต๋า และ ขงจื้อ” เป็นหลักด้วย

2. การศึกษาการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง “ห้องสิน” เก่งจีนนุกิจราชบริหาร นอกจากทำให้เข้าใจในเรื่องราว เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามระหว่างพระเจ้าตวอ่อง (โจ้วหวัง) กษัตริย์ราชวงศ์ซางแห่งราชธานีจิวกู่ (เฉาเกอ) กับเจ้าเมืองไซกี (ซีฉี) ได้แข็งเมืองตั้งตนเป็นพระเจ้าบูอ่อง (อู่หวัง) แห่งราชวงศ์โจวแล้ว ภายใต้อาณาจักรสังคราม ผู้ศึกษายังจะได้สัมผัส เข้าใจและเข้าถึงความสวยงามทางจิตรกรรมจีน ที่ช่างชาวจีนได้รังสรรค์ไว้ ซึ่งตกทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมศิลปกรรมแก่ชนรุ่นหลังและสมบัติของชาติด้วย เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ การทวงแผนรักษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กัจจร สุนพงษ์ศรี. (2531). **ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชู จิน เิง. (2564). **การศึกษาเทคนิคการใช้สีของชาวจีนโบราณ**. เชียงใหม่ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประเทศจีน.

- ตัวน ถี เซิง และคณะ. (2543). **ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย.**
กรุงเทพฯ : ส่องสยาม.
- พิเชษฐ์ เปียร์กลิ่น. (2558). การศึกษาเปรียบเทียบสุนทรียภาพของภาพเขียนหมึก
ตำรูปทิวทัศน์: กรณีศึกษาจากลัทธิเต๋าและนิกายเซนของจีนและญี่ปุ่น.
วารสารศิลป์ พีระศรี, 3(1), 163-229.
- ภูริวรรณ วรานุสาสน์. (2559). สัญลักษณ์และเรื่องเล่าจากจิตรกรรมศาลเจ้าจีน :
กรณีศึกษาจากศาลเจ้าบึง พระ ต.บึงพระ อ.เมือง จ.พิษณุโลก. **วารสาร
จีนวิทยา, 10, 24-47.**
- ยง จื้อ. (2549). **หนังสือการเรียนศิลปะจีน.** ปักกิ่ง : มหาวิทยาลัยปักกิ่ง.
- สู ทั้น. (2559). **การเขียนภาพวาดทิวทัศน์.** เจ้อเจียง : สถาบันศิลปะชนชาติจีนเจ้อ
เจียง.